

სიტყვის ბანზე აგდება.

დიდი ფაცა-ფუცია დღეს თფილისში: *) გახურებული
ეძებენ ქალაქის თავს; ხან ერთი კუთხისაკენ გარბიან და
ხან მეორისაკენ, მაშინ როდესაც ყველამ კი კარგათ
იციის, რომ ვინც უნდათ არჩეულიც ჰყავთ და სხვა და სხვა
კანდიდატების დასახელება უბრალო „ასკი-კუკუს“ თამა-
შია და თვალის ახვევა. ბისმარკიც რომ იყოს ქართვე-
ლი, მაშინაც არავინ მიაშავებს მას დღეს ქალაქის მოუ-
რაგობას. მაშ, რატომ ასახელებენ მათ? საბოდიშოთ და
სალაღობოთ!.. მათი გულ-წრფელობა ამ შემთხვევაში
უკუდო დიპლომატობა არის და სხვა არაფერი. „ნიკო-
ლაძე კარგი იქნებაო“ — ამბობენ. რომელი ნიკოლაძე?!
ის ხომ არა, რომლის რჩევასაც, როცა მათთან იყო,
ყურადღებასაც არ აქცევდენ... ჭავჭავაძეო?. რომელი?!
ტრიხინის ავტორი?! რა თქმა უნდა, ძალიან ეპიტნავენათ!
ზუბალოვიო? რომელი?! ის რომელიც, როცა მათთან
იყო, ეჯავრებოდათ, როგორც მართალი და ღირსეული
კაცი? არა, ეს სუყოლიფერი იაფი ფასის ლათაიაა.
აკი იყო ამორჩეული დიმიტრი ყიფიანიო, — მეტყვიან,
მართალია, მაგრამ ის აუცილებელმა საჭიროებამ ამოარ-
ჩევინათ მხოლოდ და ანგარიშმა: ოცი, ოც-და-ათი წლის
აწეწილ-დაწეწილი, აბურდულ-დაბურდული საქმე გა-
მოაწყობიეს, კანცელარია რიგზე დააყენებიეს, იმსახურეს

*) ეს წერილი მეს. მე ნომრისათვის აწყობილი იყო, როდესაც ქალაქის არჩევნები გათავდა.

და, როცა გამოსასწორებელი აღარა იყო რა, მადლობის მაგიერათ, უბრალო ხმოსნათაც აღარ აირჩიეს არა თუ ქალაქის თავად. ივანენკო? მე და ჩემმა ღმერთმა, რომ კარგი ასარჩევია მათთვის, თუ კი მათი წესდება ნებას მისცემს მათ. ცხადია, რომ ისევ ერთი მათგანი უნდა აირჩიონ, მაგრამ ვინ? იზმაილოვის შემდეგ კ. ა. ბე-ბუთოვს ვერავინა ჯობს, მაგრამ ის ხომ სხვა საქმეს ადგია და ვერ მოაქცდენენ. ალიხანოვი არ თანხმდება, ევანგულოვი ყოყმობს, ბორის-გოდუნოვობს!.. რეიტერ-რი? წესდების წინააღმდეგი იქნება. დარჩა ისევ მარ-ტო გ. თუმანოვი და, ჩვენი აზრით, უკეთესსაც ვერ გამოძებნიან!.. მაგრამ, ვაი, თუ არ აპატიონ ის, რაც ვი-თომ და ღირსებათ ჩაუთვალა მათმა გაზეთმა: „ერთ დროს ის ქართულ ინტერესებს მისდევდაო“. მაშ, ვისღა აირჩევენ? რასაკვირველია, ევანგულოვს. სხვების დასახე-ლება-კი უაზრო, ბანზე სიტყვის აგდება!.. რას ნიშნავს „ბანზე სიტყვის აგდება“ და საიდან წამომდგარა ეს ან-დაზა?

კაცი რომ ლაპარაკის დროს გადაუხვ-გადმოუხვევს და პირ-და-პირ პასუხს არ იძლევა, იმაზე იტყვიან: „სიტყ-ყვას ბანზე აგდებსო“. ეს ანდაზა ძველის-ძველია. ეტყო-ბა, რომ ჩვენ მამა-პაპებსაც ცოდნით სიტყვების გაბანდ-გამობანდვა პასუხის ასაშორებლათ, და სიტყვის ბანზე აგ-დებაც ისე, როგორც ჭირვეულ ბავშვების მოსაშორებლათ ბურთს მალა ბანზე ააგდებენ ხოლმე. „სიტყვის ბანზე აგდებას“ დღეს ჩვენში უფრო მეტი ბაზარი აქვს, საღი-ლომატო იარაღათ არის გადაქცეული და უფრო მზა-კვრული ხასიათიც აქვს, ვიდრე ძველათ. საქურდალზე რომ ვინმეს მიასწრო და ამხილო, ის მაშინვე „ბანზე შეაგდებს სიტყვას“ და პირ-აქეთვე დაგიწყებს მტყუნებას: „რადგა-

ნაც მე და შენ სულ სხვა-და-სხვა ტომის კაცი ვართ და შენ კი ჩემი ტომის ხალხი საზოგადოთ გძულს, მეც მი-ტომ მწამებ ცილსო“. ტყვილათ კი არ არის ნათქვამი: „წყალ-გაღმა შეედავე და წყალ-გამოღმა დაგრჩებოა“. ქურდი პირ-აქეთ დაგწამებს ცილს: „ამა და ამ კაცს ჩე-მი გვარის ყველა სძულს და ემტერება!.. არა დაუჯეროთ რაო!“ ამას რომ ყურს მოჰკრავენ მისი ტომის კაცები, ისინიც ზოგი სისულელით და ზოგიც ბოროტი განძრახვით მიექომავებიან და ატეხენ ერთ ვაი-უშველველს. რამდე-ნიც უნდა იძახო: «ბატონებო! რა შუაშია აქ უცხო ტომობა? ეს, რომელ ნაციასაც უნდა ეკუთნოდეს, სულ ერთია, თუ შეარცხვენს, თვარა ვერას დასახელებს! პირად საძაგლობას მთელს მისს ნაციას აწერს და მითი უნდა თავი გაიმართლოს!.. ამით ეს ჩირქსა ცხებს თავის ტო-მის ხალხს და მე-კი, პირ-იქით, ვამბობ, რომ ეგ არ არის მისი ნაციის წარმომადგენელი ტიპი!.. მაგისთანა გაფუ-ჭებული აქაც იშვიათია და სხვანი და სხვანი. ,,ამისთანები რაც უნდა იშველო, დამჯერე აღარსად არის!.. ყურსაც აღარავინ გიგდებს და გამოდინხარ პირ-აქეთ შენვე მტყუ-ანი!.. ძალიან მაგარი ხასიათისა და თავ-განწირული უნდა იყოს კაცი, რომ ქურდს ქურდობა ამხილოს, ავაზაკს ავა-ზაკობა და მეზვერეს მეზვერობა!.. დღეს ამ ხერხს, ესე იგი საპოლიტიკო ბანზე სიტყვის აგდებას, ხელს სჭიდებენ, არა თუ სხვა ტომების, თვით შენივე გვარ-ტომის გაფუ-ჭებული მოძმეებიც, რომ წმინდა წყალი აამღერიონ და შიგ მერე თავისუფლათ ბადე გაშალონ. ამავე ხერხს ხმარობს დღეს ჩვენი ვაჭარი ხალხიც, რომელსაც ჩვენ შემ-კრებელობითად, გვარ-ტომობის გაურჩევლათ, ყველას ერ-თად სომხებათ ვუწოდებთ.

საიდან და როგორ გაჩნდენ ჩვენში ეს ვაჭრები?

უხსოვარი დროიდან ჩვენნი ქვეყანა უმთავრესად ორ წოდებათ იყო გაყოფილი — დაბალ-წოდებათ და მაღალ-წოდებათ. თვითოვეულ მათგანს თავ-თავისი მოსაზღვრული მოვალეობა აწვა უღლათ; პირველი ქვეყნის მუშა იყო, მიწის მომჭმედი და მეორე — მხედარი, რომელიც ბრძოლის ველზე ათენ-ალამებდა. ვისაც უძლურების გამო ანუ სხვა რამე მიზეზით ამ ორი უმთავრესი მოვალეობის ატანა არ შეეძლო, ის ან ბერათ შედიოდა მონასტერში და ან აღებ-მიცემობას ჰკიდებდა ხელს. ამ უკანასკნელს ეკუთნოდნენ ებრაელები და სომხები. ებრაელები ბაბილონის ტყვეობის დროს გადმოსახლებულან ჩვენში; სომხები-კი მეშვიდე საუკუნიდან დაწყებული გვეხიზნებოდნენ ნელ-ნელა. ჩვენ იმათ ძმურის სიყვარულით ვეგებებოდით, მით უფრო, რომ მათი სარწმუნოებისა, ე. ი. გრიგორიანები ქართველობაშიაც ბევრი იყო დარჩენილი.

შემოხიზნულებს მზა ეკლესიები დაუხვდათ და ქართველობამ ისინი მამა-შვილოურადაც შეიტკბო. ისინიც ისე გაქართველდნენ, რომ არაფრით, გარდა სარწმუნოებისა, ქართველები აგან აღარ გაირჩევოდნენ. ბევრმა მათგანმა ქვეყნის ერთგულებისა და კარგი სამსახურისათვის თავადობისა და აზნაურობის ღირსებაც მიიღო; ზოგმა მიწის მუშაობას მიჰყო ხელი, მაგრამ უმეტესობამ-კი ვაჭრობა ირჩია და აღებ-მიცემობაც საკუთრათ მათ ხელში გადავიდა. აი, ამ მოვაჭრე ხალხს, რადგანაც მის უმეტესობას სომხობა შეადგენდა, თუმცა შიგ ურიები და დაჩიავებული ქართველებიც ერიენ, შემკრებელობითად დაერქვა სომხობა; ასე რომ ჩვენში სიტყვა „სომეხი“ და „ვაჭარი“ ერთსა და იმავეს ნიშნავდა. ამ წრის ხალხს დიდი უფლება არა ჰქონია რა ჩვენში!.. ისინი საბატონო იყვნენ და გადასახადიც დიდი ემართათ. გაყოფილების საბუთები

ანუ ფარდის წიგნებში, ხშირად შეხვდებით რომ ერთ ვაჭარს, სომეხს ანუ ურიას, რომელსაც, გარდა სახლ-კარისა სხვა ადგილ-მამული არა აბადია რა, ოცსა და ოცდაათ დიდ მემამულე გლეხებს უფარდებენ. დიდი გვარის შვილები მითი უფრო იყვენ შეძლებული, რომ საკუთარი ბაზრები ჰქონდათ, მაგალითად: საჩხერეში, ონში, ხონში, კულაში, ჩხარში, სურამში, ცხინვალში და სხვა და სხვაგან. სანამ ქართველების ცხოვრება ძველი წესითა და რიგით მიდიოდა, თავად-აზნაურობაც უზრუნველი იყო, რადგანაც ერთი მხრით გლეხები ეჭირათ ხელში და მეორეთი — მოვაჭრე სომეხ-ურები; რაც-კი დასჭირდებოდათ, ყოლიფერი მზათ ჰქონდათ და ფული მხოლოთ სათამაშო, საქეიფო მასალათ მიაჩნდათ. არა თუ ძველათ, რუსობამდე, რუსის შემოსვლის შემდეგაც, სანამ კავკასიის მთები არ დაიპყრეს, იმავე ძველ გზას ადგენ ქართველები. მართალია, ფული რომ დაჭირდებოდა რომელსამე თავად-აზნაურთაგანს, მაშინაც ვაჭარს გამოართმევდა და, დროზე თუ ვერ გადაუხდიდა, პასუხიც მზათა ჰქონდა: „რა დაგემართა, კაცო, რომ მაწუხებ? რა დიდი რამე გგონია ეგ შენი რაღაც ოხერი ფული! აღარ დაგვაცლი?!.. აგერ ჯარში წავალ, გავიმარჯვებ, პენციას დამინიშნენ და მაშინ შიგ თავში გახლი შენს ფულებსო“!.. ამ გვარი პასუხი დღეს თუმცა სასაცილოა, მაგრამ მაშინ-კი ხშირათ გამართლდებოდა ხოლმე და რომ კიდევაც არ გამართლებულიყო, უნდა მაინც ორივე მხარეს მოეცადა. მხოლოთ ბატონ-ყმობის გადავარდნიდან შეიშალა ძველი წესი და რიგი: თავად-აზნაურობას რაც ჰქონდა ხელში, გამოეცალა და უნუგეშოთ დაიწყო ფართხალი, ისე, როგორც თევზმა რიყეზე, — გლეხობას რაც ჰქონდა, ის აღარ შეერჩა!.. მართალია, პირადათ განთავისუფლდა, მაგრამ

მიწა-წყალი-კი ჩამოერთვა და მცირე ნადელი რაც დაუ-
ნიშნეს, იმაშიაც მეოთხედი უნდა ეხადა; ამას გარდა, პირ-
და-პირ გადასახადს ბევრი შეპარებული გადასახადიც მიე-
მატა და ფული საჭირო შეიქნა!.. ეს ფული-კი არც მა-
ლალსა და არც დაბალ წოდებას არა ჰქონდა!.. რომ კი-
დეც ჰქონოდა, მისი მოხმარება, მიუჩვევლობის გამო,
არც ერთმა არ იცოდა... ორივე მხარე შეკრთა და ფეხი
გადაუბრუნდათ, მოგებაში დარჩა მხოლოდ ის წოდება,
რომელსაც არა დაკარგვია და არა დაკლებია რა, ე. ი.
ვაჭრობა: მათი სიმდიდრე ფული და სავაჭრო საქონელი
იყო და იმათთვის ხომ ხელიც არავის უხლია?!.. მო-
ვიყვანთ სამინუშოდ ერთ მაგალითს: წერეთელს მისი ყმა-
ვაჭარი ცხრაას თუმანს აძლევდა: მარტო-ხელი ვარ და
გამიშვიო. ბატონი ათას ნაკლებ არ შეეღია; მოუსწრო
რეფორმამ და ოცდახუთი მანეთი ერგო იმ ვაჭარში, მე-
ტი აღარაფერი! დიახ, ბატონ-ყმობის გაყრამ ვაჭრობას
ბედი კარზე მოაყენა და მათი ხელობის სარბიელიც გა-
დიდდა. უფულო და ფულის უმცარი, როგორც მაღალი,
ისე დაბალი წოდებაც ორივე ბურჟუაზიის ხელში ჩაგარ-
და და დაეშვა უფსკრულისაკენ. ეს რომ დაინახეს სხვა
მხრის ვაჭრებმა, მოაშურეს ამ ჩვენ მხარეს სხვა-და-სხვა
ქალაქებიდან: ნახიჩევნიდან, ერევნიდან, განჯიდან, აზრუ-
მიდან და სხვა. შეიქნა ეკონომიური ბრძოლა! მაგრამ რას
ვამბობ? რის ბრძოლა?!.. ერთი მხრით დაგეშილი მგლე-
ბი და მეორით-კი საბრალო ცხვრები!.. ცუდი დრო და-
დგა აქაურ მცხოვრებლებისათვის... ბოლოს, როცა იქნა,
ზოგიერთმა შეგნებულებმა თვალი გამოახილეს და ყველ-
რება დაიწყეს: „შეგვჭამეს ვაჭრებმაო“! მაგრამ ბურჟუ-
აზიამ სიტყვა ბანზე ააგდო და ფარად სომხობის გვარ-
ტომობა იხმარა: „გეტყობათ, რომ თქვენ მტერი ხართ

მთელი სომხობისა, თვარა ჩვენც არ დაგვიწყებდით მტრუ-
ლათ ყურებას?!.. ეგ, ამ დროში, არ ეკადრება თქვენ
განათლებულობასო!.. ნაციის ათვალწუნება უმეცრების
ნიშანია და ბარბაროსობისო!“ — „რა ბძანება! რა შუა-
შია აქ გვარ-ტომობა? სომხის ნაციის მიზანი (ჩვენ ვფიქ-
რობთ) სრულიადაც არ მოითხოვს იმას, რომ სხვა ხალ-
ხი ამოფხვრას და გადაყლაპოს!.. თქვენ არა ბძანდებით
სომხობის წარმომადგენელი!.. თქვენ მხოლოდ საკუთარ
თავსა და კუჭზე ფიქრობთ და გვარ-ტომობას-კი მხო-
ლოდ ფარად და პირბადეთ ხმარობთო!“ — ასე დაიძახეს
ზოგიერთებმა ჩვენში, მაგრამ გამგონი ვინღა იყო, რო-
დესაც უმეტესობა ღრიალებდა და ზუოდა?!.. ქართველე-
ბის მხრითაც ფუქმა ინტელიგენტებმა და ცრუ ლიბერა-
ლებმა — აქაო და გაუნათლებლობა არავინ შეგვეწამოსო,
პირზე ხელი დაიფარეს: გაჩუმდენ, ხმას აღარ იღებდენ!..
ამით ბურჟუაზიამ თავი უფრო აიშვა, გათამამდა და ხელ
შეუშლელათ გააბ-გამოაბა ქსელი. ხალხი გულში იკლავ-
და ჯავრს და ნაღველი თან-და-თან უსივდებოდა. სიძუ-
ლილი ჩამოვარდა, რომელსაც ბოლოს კიდევ უნდა გა-
მოეხეთქა; მაგრამ ამ დროს ვითომ და გამოდის ასპარეზ-
ზე სომხის ახალგაზდობა, ნამდვილი ახალ-თაობა და სულ
სხვა პროგრამმა შემოაქვს ცხოვრებაში!.. აი, რას გვეუბ-
ნებიან ჩვენ, ქართველებს, (თუ დასაჯერებელია): „თქვენ
მართალი ხართ! ეგენი არ არიან სომხის ინტერესების
წარმომადგენელი!.. სადაც თაფლია, მაგათი ბაღდადიც
იქ არის! ეგენი ისეთივე მტრები არიან ჩვენი, როგორც
თქვენია; ჩვენ არ მოგვწონს მაგათი საქციელი, არ თა-
ნავუგრძნობთ მაგათ მოქმედებასო“ და სხვა... — ეს აღ-
სარება წმინდა გულითაც რომ არ ყოფილიყოს ნათქვამი,
მაშინაც არ უნდა დაგვეგდო უყურადღებოდ, მაგრამ

ჩვენ-კი ასე არ მოვიქცით: ქალაქის გამგეობაში რომ უსიამოვნება ჩამოვარდა ქართველ და სომხების ხმოსნების შუა, ჩვენებმა ეს შუღლი მთლათ სომხობას მიაწერეს! ველარ შენიშნეს, რომ აქ მხოლოდ ვაჭრები იბრძოდნენ და არა სომხობა, რომლის წარმომადგენელი ახალი თაობა იქვე იყო და ქართველების უარყოფა არ სურდა. ეს მხოლოდ ერთად-ერთმა გიორგი წერეთელმა შენიშნა და დარჩა ხმოსნათ, მაგრამ მარტოობა-კი დაუჯდა ფასათ: უმეტესობამ ექსორია უყო და შეაჩვენა არა მარტო ის პირადათ, — თვით ის ჟურნალი „კვალიც“-კი, სადაც გიორგი მუშაობდა. ამ გვარ სასტიკობაზე კიდევ არას ვიტყოდით, რომ სულ მხოლოდ ცარიელი პირადობა არ გამომდგარიყო: ჯერ ერთ წელიწადსაც არ გაუვლია და ის ვაჟბატონები, რომელნიც გიორგი წერეთელზე განაჩენსა სწერდნენ, პირიქით, მიდიან იმავ ვაჭრებთან, ეკავშირებიან, ემხრობიან, იმხრობენ და ამტკიცებენ: ჩვენ ორივეს ერთი და იგივე ინტერესი გვაქვსო! ფიე!.. „ასე ჩემო მანასეო, ხან ისე და ხან ასეო“, რომ იტყვიან, სწორეთ ეს არის. ჩვენ რალა უნდა ვთქვათ, — ის, რომ სულ სხვა აზრისა ვართ: იმ ახალგაზდობას, რომელიც ზემოთ დავსახელეთ, ჩვენ ვიწამებთ თანა მოაზრებათ, თუ საქმიანთა დაგვიმტკიცებენ ნათქვამს!.. რაც შეეხება ძველი თაობის წარმომადგენელ ბურჟუაზიას, იმათი-კი რა მოგახსენოთ!.. ჩვენ ისინი მოყვრებათ არ მიგვაჩნია და წუნსავდებთ იმ ქართველებსაც, რომელნიც საპირადო ანგარიშით იმათ ეკედლებიან და მათთან ერთად სიტყვას განზე გვიგდებენ.